

УДК:37.015.2

Чорна О.О.

МЕТОДИ СУЧАСНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Постановка проблеми. Визначення предмету сучасної антропології (вся людина і її життя як утворення цілісні) і складання цілісної програми (моделі) її розуміння – можливість для появи цілісного концептуального людинознавства. Пошук його створення веде до переконання в тому, що всі відомі методи інших наук про людину обмежені неповним людинознавством. Як в психології, так і в педагогіці, так і в інших науках об'єкт дослідження розбивається на дрібні аспекти відразу ж на першому етапі його вивчення. Вважається, що загальне уявлення можливе на основі дослідження вказаних аспектів тому, „що цей процес лише починається з деякої варіативності змісту, методів та педагогічних технологій” [6, с. 200].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З кінця XIX – початку XX ст. у науковій рефлексії здійснюється своєрідний антропологічний поворот – проблема людини стає чи не основною для більшості вчень. Так і філософія на місце людини як представника людства ставить індивіда, котрий у своїй неповторності та унікальності не підпадає під загальне визначення. Замість

цього постає проблема безпосереднього існування людської особистості, виникають багатоваріативні ірраціональні концепції (А.Бергсон, С.К'єркегор, Ф.Ніцше, К.Ушинський, З.Фрейд, А.Шопенгауер, П.Юркевич), які домінуючими рисами людини проголошують поза розумові властивості: почуття, волю, підсвідомість, інтуїцію. Виникає антропологічна філософська школа (А.Гелен, Х.Плеснер, М.Шелер), яка становить за мету поєднання коректно-наукових досягнень з цілісним філософським осягненням людського життя. Цю традицію продовжують прагматизм, структуралізм. На неповторності духовного самовизначення людини („екзистенції“) наголошують екзистенціалізм і персоналізм [1, с. 8]. До відносно недавнього часу українська педагогічна антропологія була представлена в історії вітчизняної педагогіки як сукупність поглядів революціонерів-демократів і представників матеріалістичного напрямку у філософії, соціології і психології. Проте останніми роками, коли почалося політично розкріпачене освоєння інтелектуальної історії, розкрилися антропологічні традиції, що розвивались у межах інших філософських і педагогічних аспектів. З'явилися цікаві праці Б.Ананьєва, В.Андрущенко, І.Аносова, М.Боришевського, О.Гурової, І.Зязюна, С.Карпенчук, В.Крижка, В.Кременя, В.Лутая, О.Невмержицького, М.Окси, В.Сухомлинського, Т.Троїцької і працях зарубіжних вчених (А.Маслоу, К.Роджерса, В.Франкла). Ученими визначений категоріальний апарат педагогічної антропології, розроблені методичні положення, однак не переглядаються методи сучасної антропології.

Дослідження виконано згідно з тематикою передбаченою планом комплексної науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького „Формування гуманістичних цінностей молоді в умовах сучасної української школи в світлі Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ ст.“ згідно вимогам реформування освітньої системи, визначеними законом „Про освіту“, Державною національною програмою „Освіта (Україна ХХІ століття)“.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд визначення складових частин інтегративної антропології людини; наведені два напрямки розвитку антропології як цілісного людинознавства, виділені методи сучасної антропології та їх характеристика.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, одним із головних методів сучасної антропології може стати метод інформаційно-психоенергетичної рефлексії. Його суть у тому, що визнається факт: у людині всі аспекти і сили неподільні; їх розділяють тільки для того, щоб краще осмислювати і розуміти. Сьогодні на людину обрушується лавина інформації з приводу наступних проблем: що таке людина? Що собою представляє фізичний всесвіт і Космос, у яких вона живе? Які еволюційні процеси відбуваються з людиною сьогодні і куди вона йде? Яке суспільство необхідне для прогресивної самоevolюції людини та ін.? Навколо цих проблем вибудовуються різні теорії. На етапі „інформаційної лавини“ необхідно самовизначитися у виборі джерел

людинознавства і „просіяти” їх через психоенергетичну (емоційно-почуттєву) сферу – свій внутрішній світ.

Метод інформаційно-психоенергетичної рефлексії припускає приведення усвідомлення інформації про людину як цілісне утворення через кілька етапів. Суть принципу: інформація з різних джерел, пов'язана з одержанням знання про людину як цілісне утворення, накладається на емоційно-почуттєву сферу людини, що „обробляє” інформацію енергетично. Можливе повернення свідомості як до однієї і тієї ж інформації кілька разів, так і можливе залучення все нової і нової інформації. Психоенергетична сфера людини як би просіває знання, залишаючи лише необхідне для рішення визначеної задачі, для самовизначення в кожній конкретній ситуації. Лише інформаційна рефлексія призводить до цинізму, і лише психоенергетична рефлексія – до перезбудження. Інформаційно-психоенергетична рефлексія організує структуру переживань, що наближена до точки координат (самосвідомості). З неї йде керування поведінням, переживаннями, мисленням, взаєминами і тощо. Зникає всеїдність, тобто поглинання далекої інформації і непотрібної психічної енергії, що можуть бути не засвоєні людиною. Самовизначення у хвилюваннях, відповідальність за їхній вибір є головною рушійною силою людського існування. Згідно Калінаукасу, у внутрішньому світі людини існує дві частини: галузь купленого, яка легко ламається, і галузь виробленого, яка не руйнується навіть під гіпнозом, тобто проробленого „живого знання” Збільшення другої галузі робить людину незалежною від „Батька” (культу особистості, релігійних сект, сторонньої особистості тощо) [4, с. 224], Постійна внутрішня робота і співробітництво „і день, і ніч” дає можливість настроїтися на свій унікальний ритм звучання у Всесвіті, а потім удосконалити його. Іноді людина стає інформаційно всеїдною. Тому необхідний деякий перекодовуючий механізм, який би дозволив сприймати інформацію без обмеження входу і без руйнування цілісності простору свідомості людини. Виникає турбота про самосвідомість, про самовизначення і скорочує інформаційну всеїдність. У кожній людини в підсвідомості є колосальна напруга, тому що протягом багатьох років сприймалося багато непотрібної інформації. Тому сьогодні виник психологічний момент, пов'язаний не з пізнанням, а з переживанням. Саме переживання сколихне той обсяг інформації, що почне „працювати” на нагальні потреби людини. В якості інформації пропонується цілісне людинознавство, не редуковане до вузівських психологічного, культурологічного, парадигмально-антропологічного і педагогічного підходів. Метод інформаційно-енергетичної рефлексії виступає їх концептуально-системним вираженням, відбиває цілісність і повноту нового світогляду, що задає зміст людського буття. Він стуляється з методом якісних культур (І.Н.Калінаукас). Виникає розуміння на основі осяяння і великої підготовчої роботи з добору інформації.

Метод якісних структур дозволяє всебічно пізнати будь-яку цілісну систему. На початковому етапі збирається загальна уява про систему, безліч, на перший погляд, не пов'язаних між собою знань, а головне почуттєвих відчуттів

і емоційних вражень (етап сприйняття „серцем – душею”). Це етап універсального знання. На другому етапі виділяються його основні аспекти цілісності (аспект організації – фізичний організм, аспект функціонування – свідомість, аспект зв'язку – психоенергетика, аспект координації цілого – самосвідомість). Потім проводиться глибинне вивчення кожного виділеного аспекту. Розглядається його цілісність. При цьому враховується, що всі аспекти взаємовпливають один на одного, взаємодіють і взаємопроникають. Це етап приватного знання. Заключний етап – дослідження проводиться з погляду центру – координуючого і керуючого аспекту, звідкіля все і виникає (твориться). Це найважливіший етап дослідження, тому він повинен бути відносно завершеним. На ньому відбувається дотик до першого джерела, істина як би відкривається, а розуміння виникає миттєво. Згідно Калінаускасу відкриття стабільної самосвідомості (координуючого аспекту людини, її храму) допомагає уникнути ситуації сум'яття, труднощів зробити вибір, нерішучості. Вона дає стан найглибшої медитації – постійного усвідомлення того, що відбувається „зсередини і зовні” і обов'язково призводить до прояву технік, технологій („технос” – мистецтво, уміння), до пошуку шляху поліпшення якості життя. На даному шляху виникає: розуміння (проблема існує), пізнання (проблема має причину), надія (проблему можна вирішити), звільнення (вирішення проблеми) [4, с. 6-98].

Іншими словами, при використанні методу якісних структур виявляється Я-концепція. Всебічно розроблена І.Н.Калінаускасом, в якій виділяється три блоки: „Я як Я” (зберігає самототожність), „Я як Ми” (опис прихильностей, включення себе як частину чогось). Перший блок запитується в останню чергу, для проникнення в „Я як Я” необхідна велика підготовча робота. Цей блок ще названий „Порожнеча”. Останній блок, навпаки, більш легкий для розуміння, тому що припускає з'ясування того, що в людини є, що вона бачить, чує, любить, може ... Цей блок має потребу в наповненні переживаннями і названий „Повнота”. Середній блок „Я як інший” виявляє ілюзії (людина „начебто б” себе знає). З'являється необхідність третього голосу в діалозі з внутрішнім і зовнішнім світами Завдяки знайденому інструменту важливі пізнання і цього блоку. Звідси, на I етапі відбувається освоєння „Повноти” (тобто переживається і збирається необхідна інформація про людину). На II етапі усвідомлюються всі аспекти цілісності відбувається діалог і тотожність з ними. На III етапі, можливо, наступить повне усвідомлення самого себе, виходячи з точки порожнечі („Я як Я”), Однак останній етап не має межі в розумінні людини як цілісного утворення.

Метод інформаційно-психоенергетичної рефлексії і метод якісних структур можуть стати головними в сучасній антропології. Пізнання починається з універсального і доходить до приватного, а в результаті – виявляються координуючі аспекти. Крім того, метод самознання в основі якого лежить глибинна медитація, також є засобом добування справжнього цілісного людинознавства. Саме він дає можливість одночасно вивчити, зрозуміти, осягнути, відкрити і бути впевненим в наблизенні до істини. Р.Джонсон

говорячи, наприклад, про один із методів самопізнання – сприйняття духовного аспекту, розмірковує: „Людині з глибин її несвідомого може з’явитися свідоме бачення, якщо більше не треба чекати, що цю істину повідомлять інші, і не потрібно доводити іншим її існування. У визначений момент Ви пізнаєте її за допомогою свого власного відчуття. Ми дізнаємося про те, що ми і так уже знаємо на несвідомому рівні. Кожна інформація, пережита як подія, вносить нову якість у нашу цілісність. Повинен бути реальний вплив інформації на людину – саме це є основою самопізнання і самовиховання. Словесно-логічна інформація, що не зіштовхується із суб’єктивним переживанням, існує окремо від людини, людина нею не користується. Суб’єктивне переживання істини народжує Віру. Віра закріплюється на основі служіння новим цінностям. Віра – це особистісно вільне самовизначення людини щодо духовної і моральної сторони життя. Віра – від повільно усвідомлений рух свідомості (за М.Бахтініним), Воля і Знання одночасно” [2, с. 112]. Віра і здатність оцінювати реальність із глибин людської істоти. Якщо Людинознавство відкриє глибинні істини про внутрішнє і зовнішнє життя, то Віра ще більш зміцниться, виростаючи із самих глибин людської самосвідомості. Внутрішній світ неодмінно повинен спиратися на розвинуте почуття Віри в самого себе, в існування Великої Істини і сенсу життя, у творчий процес Всесвіту і людського розуму. Віра є те, у чому людина черпає свої життєві сили, без них не може бути ні осмислення джерел людського буття, ні збагнення прийдешнього. Вірувати в найвище призначення людини – виходить, прагнути постійно розвивати свою свідомість; піклуватися про внутрішнє джерело, що ховає справжні (дійсні) наміри кожної людини. Віра допомагає відкинути усе, що не відповідає справжнім цілям. Вони завжди співзвучні нашим духовної прагненням. „Якщо особисті бажання погоджені з духовними прагненнями, то і цілі виявляються внутрішньо погодженими, і тоді творчий принцип Всесвіту зможе функціонувати безперешкодно. „Слідуючи своїм духовним поривам, ми зможемо крок за кроком втілити свою найбільшу мету в житті. Втілити свою життєву задачу”, – вважає Б.Бреннан [3, с. 204]. Набуття Віри, заснованої на Чуттєзнавстві, є найважливішою умовою людинознавства. Перемога Людини „проситься по лику Землі, змітаючи перешкоди силою віри, що не може бути позбавлена свого безсмертного права першонародження” [3, с. 207].

Віра є духовною здатністю, що веде людину до розуміння справжнього Початку самого життя. Віра поєднує людину з Нескінченим і Вічним та дає свої плоди: Любов, Мудрість і Силу. Вона ж на етапі переконливості і довіри стає палкою інтуїцією, що допомагає розкрити таємниці Життя, віра є здійснення очікуваного і впевненість у невидимому. Дотик до цілісного людинознавства призводить до пробудження духовних здібностей людини.

Це надзвичайні стани свідомості, наприклад, вже інтуїція дає невиразне відчуття знання, неясне знання про те, що відбудеться. За нею лежить галузь вищого почуттєвого сприйняття – сприйняття нашими первинними почуттями, розширеними за звичайні межі (зором, слухом дотиком, смаком, інтуїцією). Вище почуттєве сприйняття відкриває: безпосереднє знання (новітнє почуття),

що дає повну і специфічну інформацію безпосередньо, здатність сприймати наші власні емоції й емоції інших; здатність почувати любов – відчуття любові, пов'язані з усвідомленням більш глибокої пов'язаності з іншими людьми, ніж емоційні зв'язки. Коли діють усі ці почуття, людина здатна усвідомлювати себе „тут і зараз”, тобто почуття служать усвідомленню, а усвідомлення переводить нас в дійсний момент. Досліджуючи вище почуттєве сприйняття, Б.Бреннан вважає, що воно знаходиться в сфері інформації, яка не сприймається, що у звичайному стані мозок відбирає як несуттєву. Тому важливо навчитися відключати зовнішній шум і внутрішній шум у себе в голові і звертати увагу на більш приглушені ритми і більш тонкі відтінки життя. Вони пов'язані з глибинною життєвою енергією, завдяки якій людина функціонує. Або вище почуттєве сприйняття описується в такий спосіб. Це стан деякого містичного осяяння, що характеризується:

1. Інтуїтивне, найсильніше і зовсім виключає який би то не був сумнів. Унікальне почуття реальності: „Усе це не могло не бути”.

2. Зміст переживання настільки сильно перевершує досвід і знання будь-якого, можливо, усвідомленого образу і почуття, що його походження залишається нез'ясованим. „Хіба одне серце моє в силах було породити ту жахливу правду, що потім трапилося зі мною? Як міг я її вигадати або примарити серцем? Невже ж дрібне серце моє і примхливий, незначний розум мій могли височіти до такого одкровення правди?”

3. Пережита у видінні реальність найвищою мірою упорядкована. Сутність, зміст і цінність її так несуперечливо зв'язані, що вони значно перевершують світ нашої звичайної свідомості. Усе, що бачиться, здається справжнім, тобто одночасно цілком правдивим і найвищою мірою існуючим. (Характеристика вищого почуттєвого сприйняття підготовлена Р.Лаут при дослідженні філософії Ф.М.Достоевського) [5, с.185].

Українські психологи вважають, що при пробудженні вищого чуттєвого сприйняття треба керуватися застереженням, як можна більш спокійніше відноситися до пронизливого почуття метафізичного страху, що супроводжує надзвичайний стан свідомості; до можливого фізичного страждання і щиросердної скорботи в процесі знаходження над знанням [5]. У результаті прояву розглянутої незвичайної здатності – глибоке перетворення внутрішнього світу, яке неможливо описати людською мовою, тобто те, що ми називаємо набуттям цілісної культури – культури внутрішньої, а потім і зовнішньої. Життя святих, пророків, релігійних учителів, великих сподвижників (письменників, поетів, учених, дослідників, у широкому змісті) свідчить про неприборкане внутрішнє прагнення, яке вони усвідомлювали як заклик вищих Владик, до осягнення сенсу Любові, Мудрості та Істини. Служіння надчуттєвим цінностям ставало змістом їхнього існування. В наш час кожна людина, що намагається зрозуміти сенс свого життя, відчуває в собі пробудження внутрішнього джерела істини. Тепер не потрібно поривати зі світським життям і віддалятися до кінця своїх днів у гори, щоб осягати вищу цінність Буття. Нам залишено у спадщину величезне „Почуття – Знання”

святих, Учителів людства, справжніх учених типу К.Г.Юнга, для усвідомлення якого необхідні прості умови: навчальний клас, час, виділений у розкладі занять, навчальна програма і постійна участь вчителя й учня у пошуку шляху до себе. З молоком матері кожен із нас увібрав повагу до великомучеників і святих, кожного з яких наздоганяв момент можливої спокуси, що тягне в хаос і зло, у повсякденне сіре життя. Переборюючи спокусу, духовному погляду можуть відкритися таємниці буття, недоступні тим хто живе за законами матеріальному світу. Поважаючи цей вибір людини, відзначимо, однак жагуче бажання багатьох людей відчуття і знайти знову свої духовні здібності. Однією з них є саме вище почуттєве сприйняття.

Величезні зміни ідуть на Землі, серед людства, в особистому житті кожного – не звертати на які неможливо. Важливо не скотитися на шаблонне оцінювання цих змін – „погано” чи „добре”. Нещодавно набуло актуальності завдання з розвитку інтелекту людини. Незабаром з’являється задача з розкриття інтуїції. Павло Венеціанець вказує, що ментальний (розумовий) план незабаром стане таким же гальмом розвитку людини, як і астральний (емоційний) план. Зараз необхідно розвивати інтуїцію, а попереду – розкриття Божественного Знання, що буде транслюватися безпосередньо від Бога через ту ж інтуїцію. Людина повинна прийти від інстинкту тварин до інтуїції надлюдини. Проїшов час нагромадження знання, тому що це ні до чого не веде. Важливо використовувати методи психоенергетичної рефлексії, якісних структур і самопізнання для збагачення цілісного людинознавства і розуміння себе самого в потоці цього Знання. Завдяки цим методам буде підвищуватися рівень свідомості людини від еліптичного, при якому висвітлюється тільки один аспект досліджуваного „суб’єкт – об’єкт, до шарового, при якому розумінням охоплюється весь цілісний прояв. Можна було б навіть запропонувати „шаровий метод” сучасній антропології”. Суть його в тому, що дослідження проводиться як би в усі сторони від центра (ушир, всередину і вгору). Вектора свідомості можуть бути спрямовані в усі сторони від точки координат, а довжина цих векторів може постійно збільшуватись [5, с. 187].

Висновки. Підбиваючи підсумки, наведемо міркування Гермеса Трісмегіста про те, що мудрість Богів у Єгипті не приховувалася від простих смертних, усі знання були відкритими і доступними. Але рівень свідомості людей був на недостатньо високому рівні, щоб розуміти ті високі істини, що вимагали високого рівня інтелекту. Саме так розглядається справа і зараз, тобто для розуміння Істини потрібно високий рівень інтуїції, тому що інтелект сучасної людини досить високий. Перед людством постало питання про наявність Чуттєзнавства, що дозволяє з точністю сканувати як будь-який аспект людського буття, так і постійно нову інформацію, яка спускається з Небес.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми, тому надалі плануємо зосередитися на вивченні наступних питань нашої дисертації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: монографія / І.П.Аносов. – К.: Твім інтер, 2003. – 391 с.
2. Бим-Бад Б.М. Педагогические течения в начале XX века / Б.М.Бим-Бад. – М., 1994. – 112 с.
3. Пономарева Г.М. Общие проблемы современного образования / Г.М.Пономарева // Дополнительное педагогическое образование в XXI веке: материалы всероссийской науч.-практ.конференции. – М., 2001. – С. 204-208.
4. Калинаускас И.Н. Наедине с миром / И.Н.Калинаускас. – К., 1992. – 282 с.
5. Окса М.М. Предмет і методи сучасної педагогічної антропології та їх характеристика / М.М.Окса // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – Мелітополь, 2006. – С. 170-188. – (Серія: Педагогіка. – Вип. 7).
6. Троїцька Т.С. Соціальність, культурність та історичність філософії українського „національного ренесансу”: антрополого-методологічна рефлексія / Т.С.Троїцька // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – Мелітополь, 2006. – С.196-205. – (Серія: Педагогіка. – Вип. 7).

АНОТАЦІЯ

Чорна О.О. Методи сучасної антропології та їх характеристика. Розглянуто визначення складових частин інтегративної антропології людини, наведені два напрямки розвитку антропології як цілісного людинознавства, виділені методи сучасної антропології та їх характеристика.

Ключові слова: *інтегративна антропологія, педагогічна антропологія, методи антропології.*

АННОТАЦИЯ

Черная О.А. Методы современной антропологии и их характеристика. Предмет и методы современной педагогической антропологии и их характеристика. Рассмотрено определение составных частей интегративной антропологии человека, приведены два направления развития антропологии как целостного человекознания, выделены методы современной антропологии и их характеристика.

Ключевые слова: *интегративная антропология, педагогическая антропология, методы антропологии.*

SUMMARY

Chorna O.O.. Subject and methods of present – day pedagogical anthropology and their characteristics. The determination of components of integrative human anthropology is discussed; two trends of development of anthropology as complex human studies are shown; methods of present - day anthropology and their characteristics are determined.

Key words: *integrative anthropology, pedagogical anthropology, anthropology methods.*